

7801 D 542
(ALGE)

DERDE TIENJARIGE VOLKSTELLING.

UITKOMSTEN

DER

DERDE TIENJARIGE VOLKSTELLING

IN HET

Koninkrijk der Nederlanden

OP DEN

Negentienden November 1849.

's GRAVENHAGE,

TER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ,

1852.

ALGEMEEN OVERZIGT.

De derde algemeene tienjarige volkstelling heeft plaats gehad naar het werkelijk verblijf, in den strengsten zin des woords toegepast, zoodat ieder persoon, inboorling of vreemdeling, op den 19den November 1849 aanwezig, werd ingeschreven in de gemeente, waar hij den nacht van 18 op 19 November had doorgebracht. Aan ieder hoofd van een gezin werd door of van wege het gemeentebestuur een inschrijvingsbiljet ter hand gesteld, terwijl personen *afzonderlijk* levende of huisgezinnen bij andere inwonende een afzonderlijk inschrijvingsbiljet ontvingen en als afzonderlijke huisgezinnen beschouwd werden. Ten einde de wettige bevolking van de afwisselende en doortrekkende te onderscheiden, achtte men het raadzaam naar den aard van het verblijf de personen te splitsen. Zij, die krachtens de artt. 74 en volg. van het Burgerlijk Wetboek woonplaats of domicilie hadden in de gemeente, werden als *gewoon* verblijvende beschouwd. Onder de *tijdelijk* verblijvende werden gerangschikt alle personen, die, buiten de plaats hunner inwoning, langer dan eene maand in dezelfde gemeente aanwezig waren, terwijl als *doortrekkend* die personen beschouwd werden, die niet langer dan eene maand in eene gemeente vertoefden. Die indeeling had tevens de strekking om het houden van bevolkingregisters, met 1 Januarij 1850 aangelegd en waarin de wettige bevolking wordt ingeschreven, gemakkelijk te maken. Uit dien hoofde werd tevens verzocht opgave te doen van het getal en geslacht der tijdelijk uit het gezin afwezige personen, welke, terstond na hunne terugkomst in de gemeente hunner inwoning, verplicht waren hiervan aangifte te doen bij den wijkcommissaris of het gemeentebestuur.

Daar de ondervinding geleerd heeft, dat bij de opgaven van den ouderdom veeltijds, vooral bij het vrouwelijke geslacht, onnaauwkeurigheden plaats hebben, heeft men vermeend zulks te voorkomen door, in plaats van den ouderdom, het geboortjaar op te vragen.

Ter verkrijging van eene meer juiste kennis van de afstamming der bevolking heeft men tevens een onderzoek gedaan naar de geboorteplaats, in dier voege dat de stad of gemeente der geboorte en de provincie, waarin die geboorteplaats is gelegen, moest worden opgegeven door hen, die op het grondgebied des Rijks binnen *Europa*, het land der geboorte door hen, die in *Nederlands Bezittingen* buiten *Europa* of in den vreemde waren geboren.

Daar het gebleken is, dat het beroep of middel van bestaan in den regel zeer onnaauwkeurig wordt opgegeven, heeft men het raadzaam geoordeeld eene bepaalde opgave te vorderen van den tak van landbouw, fabrieknijverheid en handel, de soort van handwerk, het ambt door een ieder uitgeoefend of bekleed, van het wapen en den rang der krijgs- en zeelieden. Personen, die meer dan een beroep gelijktijdig uitoefenden, werden verzocht zich in te schrijven naar dat beroep, waarvoor zij op de rol der patenten het hoogst waren aangeslagen. Ten einde de kinderen en personen, welke onderwijs ontvangen of een beroep aanleeren, niet onder de personen zonder beroep te rangschikken en eene meer juiste kennis van het getal dier personen te verkrijgen, heeft men vermeend te moeten voorschrijven, dat, alwie ten huize van ouders of voogden onderwijs ontving als *huistoeleeling*, op scholen of buiten af werd onderwezen als *schoollaeeling*, wanneer hij een beroep aanleerde naar dit beroep, met bijvoeging van het woord *laerling*, zou worden ingeschreven; terwijl zij die aan eene instelling van hooger onderwijs zich wetenschappelijk vormden als student, kweekeling of kadet, met bijvoeging van het beoefende vak moesten vermeld staan.

De opgaven werden, na afloop der volkstelling, uit de biljetten op hoofdelijke invullingregisters in de daartoe aangewezen kolommen in *getalmerken* overgebracht, bij welke overbrenging de volgnummers der biljetten werden gevolgd, met overbrenging van ieder nummer op het register. Van elk hoofdelijk invullingregister moest *een dubbel* worden gehouden, waarvan het oorspronkelijke exemplaar aan den Kommissaris des Konings in de provincie vóór 31 December 1849 moest worden toegezonden, terwijl het afschrift bleef berusten onder de gemeentebesturen. De afschriften zijn van 19 November tot en met 31 December 1849, het tijdstip bepaald voor het aanleggen der bevolkingregisters, door de zorg der gemeentebesturen bijgewerkt. De oorspronkelijke registers werden later door de tussenkomst van de Kommissarissen des Konings aan den Minister van Binnenlandsche Zaken toegezonden, op wiens Departement de verdere bewerking heeft plaats gehad.

Niettegenstaande de voorschriften zoo naauwkeurig mogelijk gesteld waren, mag men niet ontkennen dat bij de bewerking vele leentten ontdekt zijn, zoodat men aannemen mag, dat door tussenkomst van de Kommissarissen des Konings met niet minder dan zeven à acht honderd gemeentebesturen briefwisseling gevoerd werd. De opgave, welke het meest te wenschen heeft overgelaten, betrof het getal huizen. Men heeft namelijk ontdekt, dat in de meeste provincien in verscheidene gemeenten ten platten lande geene nummering bestond en dat zelfs in verscheidene der voornaamste steden de

nummering hoogst gebrekkig was. In verband met het aanleggen der bevolkingregisters zijn later hieromtrent bepaalde voorschriften gegeven en de gemeentebesturen aangezocht eene geregelde nummering der huizen in hunne gemeenten te doen plaats hebben.

Met betrekking tot de opgave van het beroep, vooral die der huis- en schoolleeringen, heeft men verscheidene leemten te betreuren, welke, niettegenstaande herhaald aanzoek, niet geheel hebben kunnen worden aangevuld.

Ten aanzien van het getal personen kan de volkstelling geenszins op volledigheid aanspraak maken. Het is onder anderen gebleken bij het aanleggen der bevolkingregisters, dat in de stad *Amsterdam* tijdens de volkstelling een niet onaanzienlijk getal personen is overgeslagen. Ook heeft in onze groote steden de inschrijving der doortrekkende personen veel moeite veroorzaakt en veel te wenschen overgelaten. Niettegenstaande die leemten, welke als onafscheidelijk van een werk van dien omvang mogen beschouwd worden, kan het werk van deze volkstelling, vooral door de latere zorg hieraan besteed, als vrij nauwkeurig worden aangemerkt.

Wij gaan thans over met eenen blik te werpen op de uitkomsten der jongste volkstelling met bijvoeging, evenals voor elke provincie afzonderlijk is geschied, van eene vergelijking met die der beide vorige.

§ 1. Digtheid der en betrekkelijke bevolking.

De bevolking was tijdens de volkstelling over elk der elf provincien op de volgende wijze ingedeeld:

PROVINCIEEN.	BEVOLKING.		UITGESTREKTHEID IN		AANTAL ZIELEN	
	GETAL.	Betrekkelijke reden.	Nederlandsche bunders.	vierkante geographische mijlen.	Per 100 Ned. bunders.	Per vierkante geographische mijl.
Noordbrabant	806,420	0.180	511,161	98.100	77.55	4255
Gelderland	870,716	0.121	507,122	92.424	73.11	4011
Zuidholland	568,425	0.184	303,586	55.320	185.00	10184
Noordholland	477,079	0.156	240,424	45.458	191.27	10495
Zeeland	160,295	0.052	165,707	80.200	96.73	5508
Utrecht	140,880	0.040	137,282	25.011	108.85	5972
Friesland	247,800	0.081	326,884	59.566	75.69	4153
Overijssel	215,763	0.071	337,082	61.543	63.57	3506
Groningen	188,442	0.062	294,010	42.849	80.53	4418
Drenthe	82,738	0.027	205,069	48.419	81.14	1709
Limburg	205,261	0.067	220,551	40.196	98.07	5107
Het Rijk	2,056,870	1.000	3,258,928	508.946	98.80	5147

De beide meest bevolkte provincien, *Zuid- en Noordholland*, behelzen te zamen ruim één derde, *Noordbrabant* en *Gelderland* ruim één vierde, de zeven overige provincien ruim vier tiende van de bevolking des Rijks. In de meest bevolkte provincie, *Zuidholland*, zijn omstreeks even veel inwoners als in de vier provincien *Groningen*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Drenthe* vereenigd.

Naar de digtheid der bevolking, waarbij de gemiddelde digtheid van bevolking voor het Rijk als éénheid wordt aangegenomen, laten zich de provincien in de volgende orde rangschikken:

Noordholland	2.039
Zuidholland	1.979
Utrecht	1.160
Zeeland	1.031
Limburg	0.992
Groningen	0.858
Noordbrabant	0.827
Friesland	0.807
Gelderland	0.779
Overijssel	0.681
Drenthe	0.332

De provincie *Noordholland* of de meest bevolkte provincie staat dierhalve tot *Drenthe* of de minst bevolkte in de reden van 6 tot 1. Van de elf provincien overtreffen slechts vier de gemiddelde digtheid van bevolking des Rijks.

De toeneming der bevolking des Rijks sedert 1830 laat zich, wegens den bijzonderen toestand van *Limburg* en de splitsing in 1839, slechts van tien der elf provincien opmaken. Onder die sedert 1840 is *Limburg* tevens begrepen. De volgende staat geeft een overzicht van die vermeerdering:

PROVINCIEEN.	Op 1 Januarij 1830.	Op 1 Januarij 1840.	Op 19 November 1849.	Vermeerdering van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840.	Vermeerdering van 1 Januarij 1840 tot 19 Novb. 1849.
Noordbrabant	848,891	878,487	896,420	29,546	17,983
Gelderland	809,798	845,762	870,716	36,969	24,954
Zuidholland	470,787	526,020	568,425	46,283	87,405
Noordholland	413,988	440,334	477,079	29,846	33,745
Zeeland	137,262	151,868	160,295	14,096	8,987
Utrecht	132,359	155,102	140,380	12,773	4,248
Friesland	204,000	227,860	247,800	22,050	19,501
Overijssel	178,895	197,604	215,763	18,799	18,069
Groningen	157,504	176,651	188,442	18,147	12,791
Drenthe	68,868	72,484	82,738	8,616	10,254
Limburg		196,710	205,261		8,542
Het Rijk	2,427,206	2,860,450	3,056,879	236,625	196,429

Uit dit overzicht blijkt, dat de bevolking veel meer is toegenomen van 1830 tot 1840 dan van 1840 tot 19 November 1849. De vermeerdering bedroeg namelijk op de 1000 zielen, zonder *Limburg*, in het eerste tijdperk 97, in het tweede 71, met *Limburg* in dit laatste tijdperk 69 zielen. Wij achten het niet ondienstig de provincien te laten volgen in de rangorde van de betrekkelijke vermeerdering der bevolking op de duizend zielen in de laatste tien jaren:

Drenthe	141
Overijssel	91
Friesland	86
Noordholland	76
Groningen	73
Gelderland	72
Zuidholland	71
Zeeland	59
Noordbrabant	48
Limburg	43
Utrecht	29

Hieruit blijkt, dat in alle provincien in het laatste tienjarige tijdperk de bevolking is toegenomen; dat echter die vermeerdering in de provincie *Drenthe* veel grooter was dan in de overige. De twee het minst bevolkte provincien, *Drenthe* en *Overijssel*, gaven de grootste betrekkelijke vermeerdering van bevolking, terwijl daarentegen in de provincie *Utrecht*, welke in digtheid van bevolking den derden rang bekleedt, de vermeerdering het kleinste is geweest.

De graad van nauwkeurigheid laat zich, bij vergelijking van twee tellingen, opmaken uit de overmaat der geboorten boven de sterfgevallen en uit het verschil tusschen het vertrek naar buiten 's lands en het inkomen van vreemdelingen. Van dit laatste verschil zijn echter de opgaven zoo onvolledig dat hieruit geene gevolgtrekkingen kunnen worden opgemaakt. Wij bepalen ons dierhalve tot eene vergelijking van het verschil tusschen het bevolkingcijfer, door beide tellingen verkregen, en de overmaat der geboorten boven de sterfgevallen. Die overmaat bedroeg van 1 Januarij 1840 tot 1 November 1849 196,632 en tot 1 December van dat jaar 200,034. Daar nu de uitkomsten van beide tellingen een verschil geven van 196,429, zoo volgt hieruit dat de uitkomsten der laatste volkstelling beneden het cijfer, door die overmaat verkregen, zijn gebleven en een verschil in minder opleveren van 203 of 3,605 zielen, naar mate men de overmaat der geboorten boven de sterfgevallen tot 1 November of tot 1 December 1849 tot maatstaf neemt. Uit dit geringe verschil in uitkomst tusschen de berekende en de getelde bevolking mag men aannemen, dat beide tellingen met denzelfden graad van nauwkeurigheid geschied zijn.

Wij gaan thans over om, evenals zulks voor elke provincie is geschied, de bevolking des Rijks te beschouwen voor de steden en voor het platte land en voor elk der beide geslachten afzonderlijk.

Volgens de uitkomsten der drie volkstellingen bedroeg de bevolking des Rijks:

	OP 1 JANUARIJ 1830			OP 1 JANUARIJ 1840			OP 19 NOVEMBER 1849			
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	
IN DE STEDEN.	Zonder Limburg.	430,423	402,400	922,883	470,138	529,051	999,170	489,927	559,555	1,049,482
	Limburg.				25,156	23,071	48,227	25,207	25,892	51,129
	Totaal.				495,281	552,722	1,048,000	515,224	585,387	1,100,611
TEN PLATTEN LANDE.	Zonder Limburg.	754,093	749,330	1,504,323	831,193	888,350	1,664,552	905,308	896,768	1,802,136
	Limburg.				74,405	73,427	147,892	78,219	75,913	154,182
	Totaal.				905,658	900,786	1,812,444	983,587	972,681	1,956,268
HET RIJK.	Zonder Limburg.	1,185,416	1,241,700	2,427,206	1,301,331	1,862,410	2,663,731	1,895,295	1,456,828	2,851,618
	Limburg.				99,621	97,008	196,719	103,516	101,745	205,261
	Totaal.				1,400,942	1,459,508	2,860,450	1,498,811	1,558,608	3,056,879

Men verkrijgt uit dezen staat de volgende vermeerdering voor elk der beide geslachten:

	VAN 1 JANUARIJ 1830 TOT 1 JANUARIJ 1840.			VAN 1 JANUARIJ 1840 TOT 19 NOVEMBER 1849.			VERMEERDERING OP DE 1000 ZIELEN						
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840.			Van 1 Januarij 1840 tot 19 November 1849.			
							M.	V.	T.	M.	V.	T.	
IN DE STEDEN.	Zonder Limburg. . .	89,705	86,501	75,296	19,799	30,504	60,303	92	74	88	42	58	50
	Limburg.				141	2,161	2,302				6	91	47
	Totaal.				10,940	32,665	62,605				40	69	60
TEN PLATTEN LANDE.	Zonder Limburg. . .	76,200	84,029	160,229	74,175	63,409	137,584	101	112	107	89	76	88
	Limburg.				3,754	2,486	6,240				50	84	42
	Totaal.				77,929	65,895	143,824				86	73	79
HET RIJK.	Zonder Limburg. . .	115,905	120,629	236,525	93,974	93,913	187,887	98	97	97	72	69	71
	Limburg.				8,895	4,647	8,512				39	48	48
	Totaal.				97,869	98,560	196,429				70	68	69

Uit dit vergelijkend overzicht blijkt, dat de bevolking, vooral in de steden, meer is toegenomen gedurende het eerste dan gedurende het laatste tienjarige tijdperk; de vermeerdering was gedurende beide tijdperken, doch vooral gedurende het laatste, grooter ten platten lande dan in de steden. De betrekkelijke vermeerdering was sedert 1830 iets minder voor het vrouwelijke dan voor het mannelijke geslacht. In het eerste tijdperk zijn in de steden de vrouwen betrekkelijk *minder* dan de mannen toegenomen, terwijl in het laatste het omgekeerde plaats had; ten platten lande daarentegen was de vermeerdering voor het V. G. betrekkelijk *grooter* in het eerste, *kleiner* in het laatste tijdperk. De mindere toeneming der mannen in de steden gedurende het laatste tijdperk, terwijl zij daarentegen ten platten lande betrekkelijk meer dan de vrouwen zijn toegenomen, mocht aan de groote vermindering in sterkte der bezetting in de steden sedert 1840 worden toegeschreven; terwijl de betrekkelijke vermeerdering der vrouwen in de steden, met betrekkelijke vermindering ten platten lande, welligt haren grond heeft in eene grootere strekking tot verhuizing naar de steden, ten einde als dienstboden een middel van bestaan te vinden.

Het algemeen bedrag der geboorten gedurende het laatste tienjarige tijdperk (1840 — 1850) beliep voor het mannelijke geslacht 537,555, voor het vrouwelijke 504,291, dat der sterfte voor het M. G. 430,100, voor het V. G. 409,207. De overmaat der geboorten boven de sterfgevallen bedroeg dierhalve voor het M. G. 107,455, voor het V. G. 95,084, zoodat de berekende bevolking, verkregen door bijvoeging van die overmaat bij de uitkomsten der telling in 1840, op 1 Januarij 1850 een bedrag oplevert van 1,508,397 mannen en 1,554,592 vrouwen. Wanneer men deze getallen vergelijkt met de uitkomsten der volkstelling, verkrijgt men een verschil in minder van 9,586 voor de mannen, in meer van 3,476 voor de

vrouwen. Het groote verschil in minder bij de mannen spruit vooral hieruit voort, dat bij deze telling het feitelijk verblijf werd toegepast, waardoor de tijdelijk afwezige mannen niet onder het bevolkingcijfer werden opgenomen. Voorts laat zich dit verschil in uitkomst voor elk der beide geslachten afleiden uit de omstandigheid, dat het getal verhuizingen naar buiten 's lands, vooral het zich tijdelijk verplaatsen naar onze Overzeesche Bezittingen, veel grooter is bij de mannen dan bij de vrouwen.

De volgende staat geeft een overzicht van de reden van beide geslachten op de drie voornoemde tijdperken:

	GETAL VROUWEN OP DE 1000 MANNEN.		
	1 JANUARIJ 1830 (Zonder Limburg.)	1 JANUARIJ 1840.	19 NOVEMBER 1849.
In de steden	1,144	1,116	1,186
Ten platten lande	992	1,001	989
Het Rijk	1,048	1,042	1,040

Uit dit overzicht blijkt, dat de overmaat der vrouwen boven de mannen, welke zich tot de steden bepaalt, sedert 1830 is afgenomen.

De bevolking der steden stond tot die van het platte land in de volgende reden:

	OP DE 1,000 ZIELEN.		
	1 JANUARIJ 1830 (Zonder Limburg.)	1 JANUARIJ 1840.	19 NOVEMBER 1849.
In de steden	3,802	3,664	3,600
Ten platten lande	6,198	6,336	6,400

Waaruit blijkt dat de betrekkelijke verhouding voor de bevolking der steden sedert 1830 is afgenomen en wel het meest van 1830 tot 1840.

Uit de volgende vergelijking blijkt de digtheid van de bevolking op elk der drie tijdperken:

	UITGESTREKTHEID IN		AANTAL ZIELEN	
	NEDERLANDSCHE BUNDERS.	VIJKANTE GEOGRAPHISCHE MILLEN.	PER 100 NED. BUNDERS.	PER VIJKANTE GEOGR. MJL.
1 JANUARIJ 1830 (zonder Limburg)	3,038,977	553,750	79.88	4,388
1 Januarij 1840.			87.77	4,816
19 November 1849.	3,258,928	598,940	93.80	5,147

§ 2. Huizen en huisgezinnen.

Van het getal huizen en huisgezinnen bestaat op 1 Januarij 1830 geene afzonderlijke opgave van de steden en van het platte land. Het getal huizen bedroeg:

	Op 1 Januarij 1830.	Op 1 Januarij 1840.	Op 19 November 1849.	VERMEERDERING OP DE 1,000	
				Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840.	Van 1 Januarij 1840 tot 19 Novbr. 1849.
In de steden	"	155,090	179,160		155
Ten platten lande.	"	289,888	334,727		155
Het Rijk		444,778	518,887		155
(Zonder Limburg.	385,580	411,376	476,815	67	159

Uit dit overzicht blijkt, dat de vermeerdering van het getal huizen veel grooter geweest is gedurende het laatste dan gedurende

het eerste tienjarige tijdperk en dat dit getal in de steden en ten platten lande gelijkelijk is toegenomen. De groote vermeerdering van het aantal huizen ligt vooral in de opgave van de onbewoonde panden, welke bij de vroegere tellingen niet schijnen in aanmerking te zijn gekomen. Hieronder werden bij de laatste telling begrepen *onbewoonde* huizen, kerken, synagogen, pachtboven, lushoven, stallen, koetshuizen, schuren, pakhuizen, werkplaatsen, fabrieken, magazijnen, stapelplaatsen, molens. Wij achten het dierhalve voor juister de opgave der huizen in 1840 enkel te vergelijken met die der *bewoonde* op 19 November 1849. Men verkrijgt dan het volgende overzicht:

	HUIZEN OP 1 JANUARIJ 1840.	BEOWOONDE HUZEN OP 19 NOVEMBER 1849.	VERMEERDERING OP DE 1000.
In de steden	155,090	159,141	26
Ten platten lande	289,688	320,879	108
Het Rijk	444,778	480,020	79

De vermeerdering van het getal huizen was sedert de laatste tien jaren betrekkelijk het grootst in *Gelderland* en *Zuidholland*, het kleinst in *Limburg* en *Noordbrabant*. Van de elf provincien zijn *Limburg*, *Noordbrabant*, *Groningen*, *Friesland* en *Utrecht* beneden het gemiddelde cijfer voor het Rijk gebleven, terwijl de overige dit hebben overtroffen.

Het getal huizen stond tot de oppervlakte van het Rijk in de volgende reden:

	Per 100 Ned. bunders.	Per vierkante geogr. mijl.
Op 1 Januarij 1830 (zonder <i>Limburg</i>)	13	696.
„ 1 „ 1840	14	749.
„ 19 November 1849	16	865.

De provincien *Drenthe* en *Overijssel* bevatten het kleinste getal, *Zuidholland* en *Noordholland* het grootste getal huizen per 100 Ned. bunders. De provincien *Drenthe*, *Overijssel*, *Gelderland*, *Friesland*, *Noordbrabant* en *Groningen* zijn beneden het gemiddelde cijfer voor het Rijk gebleven, terwijl de vijf overige dit cijfer hebben overtroffen.

De bewoonde en onbewoonde huizen geven op 19 November 1849 de volgende reden:

IN DE STEDEN.			TEN PLATTEN LANDE.			HET RIJK.		
HUIZEN.		Onbew. huizen tot de bewoonde als 1 tot	HUIZEN.		Onbew. huizen tot de bewoonde als 1 tot	HUIZEN.		Onbew. huizen tot de bewoonde als 1 tot
Bewoond.	Onbewoond.		Bewoond.	Onbewoond.		Bewoond.	Onbewoond.	
159,141	20,019	8	320,879	18,848	28	480,020	38,867	14

De verhouding der bewoonde tot de onbewoonde huizen was het gunstigst in *Noordbrabant* en *Gelderland*, het ongunstigst in *Noord-* en *Zuidholland* en *Zeeland*. Deze drie laatste provincien zijn de eenige, welke beneden de gemiddelde verhouding voor het Rijk zijn gebleven.

Men telde op de 100 bewoonde huizen en schepen in de steden 682, ten platten lande 606, in het Rijk 632 inwoners. De provincien *Limburg*, *Overijssel* en *Friesland* telden het kleinste, *Noord-* en *Zuidholland* het grootste getal inwoners op 100 bewoonde huizen en schepen. Behalve de drie voornoemde zijn beneden het gemiddelde cijfer voor het Rijk gebleven *Noordbrabant*, *Groningen*, *Utrecht* en *Zeeland*.

De huisgezinnen stonden tot de bewoonde huizen en schepen in de reden van 151 in de steden, 123 ten platten lande, 132 in het Rijk tot de 100. *Noord-* en *Zuidholland* geven de hoogste, *Overijssel* en *Limburg* de laagste reden. Behalve *Zuid-* en *Noordholland* zijn alle provincien beneden het gemiddelde cijfer voor het Rijk gebleven.

Men telde op de 100 huisgezinnen het volgende getal inwoners:

	OP 1 JANUARIJ 1830 (zonder <i>Limburg</i> .)	OP 1 JANUARIJ 1840.	OP 10 NOVEMBER 1849.
In de steden		479	458
Ten platten lande		508	494
Het Rijk	488	497	478

Men dient hierbij in acht te nemen, dat bij de jongste volkstelling de afzonderlijk levende personen als afzonderlijke

huisgezinnen beschouwd zijn. Van daar dan ook het geringer bedrag inwoners op 100 huisgezinnen op 19 November 1849. De provincien *Gelderland* en *Drenthe* geven het grootste, *Noord-* en *Zuidholland* het kleinste getal inwoners op de 100 huisgezinnen. Het gemiddelde getal voor het Rijk werd, behalve in de beide voornoemde provincien, overtroffen in *Overijssel*, *Noordbrabant*, *Utrecht* en *Limburg*, terwijl de vijf overige provincien beneden dat cijfer zijn gebleven.

§ 3. *Indeeling der bewoners naar het verblijf.*

De bevolking werd, zoo als wij reeds opmerkten, naar het verblijf drieledig ingedeeld. De volgende staat geeft een overzicht van deze indeeling:

	VERBLIJF.			BETREKKELIJKE REDEN TOT DE 1000 ZIELEN.		
	GEWOON.	TIJDELIJK.	DOORTREKKEND.	GEWOON.	TIJDELIJK.	DOORTREKKEND.
In de steden	1,048,098	49,941	7,877	947.7	45.4	6.9
Ten platten lande	1,891,180	58,116	7,022	966.7	29.7	8.6
Het Rijk	2,939,278	108,057	14,909	959.9	35.3	4.8

Uit dit overzicht blijkt dat het gedeelte der bevolking, hetwelk zich tijdelijk verplaatst, betrekkelijk slechts een klein bestanddeel uitmaakt en aanmerkelijk grooter is in de steden dan ten platten lande. De betrekkelijke reden was voor de tijdelijk verblijvende het grootst in *Drenthe*, *Limburg*, *Zuidholland* en *Groningen*, het kleinste in *Friesland*, *Gelderland* en *Overijssel*. De provincien, in welke de stedelijke bevolking het kleinste is, geven de kleinste reden voor de tijdelijk verblijvende personen. Het groote getal tijdelijk verblijvende in *Drenthe* moet enkel aan het bestaan der kolonien van de Maatschappij van Weldadigheid en in *Limburg* aan de sterke bezetting worden toegeschreven. Het getal doortrekkende personen was het grootst in *Groningen* en *Friesland*; het kleinste in *Limburg*, *Noordbrabant* en *Gelderland*.

Uit de volgende vergelijking van het getal tijdelijk verblijvende en doortrekkende personen voor elk der beide geslachten blijkt dat, vooral in de steden, het getal vrouwen, hetwelk zich tijdelijk verplaatst, aanmerkelijk kleiner is dan dat der mannen:

	TIJDELIJK.		DOORTREKKEND.		BETREKKELIJKE REDEN TOT DE 1000.			
					TIJDELIJK.		DOORTREKKEND.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
In de steden	85,191	14,760	5,040	2,587	68	25.2	0.8	4.8
Ten platten lande	81,529	26,587	4,405	2,617	32	27.3	4.5	2.7
Het Rijk	66,720	41,347	9,445	5,154	44.5	26.5	6.3	3.8

De opgave van het getal tijdelijk afwezige personen moet als zeer onvolledig beschouwd worden. Terwijl het getal tijdelijk verblijvende en doortrekkende personen te zamen 122,656 beliep, en bij volledige opgave die personen als tijdelijk afwezig in andere gemeenten dienden voor te komen, bedraagt het opgegeven getal tijdelijk afwezige personen voor het geheele Rijk slechts 47,695. Er bestaat dierhalve tusschen beide opgaven een verschil van 74,961. Eene leemte, welke echter door het aanleggen der bevolkingregisters reeds grootendeels is aangevuld, daar, vooral in *Amsterdam* en in de grootste gemeenten des Rijks, een niet onaanzienlijk aantal personen, tijdens de volkstelling overgeslagen, zich later in die registers hebben doen inschrijven.

§ 4. *Indeeling der bewoners naar den burgerlijken staat.*

Wij laten hier volgen de betrekkelijke reden der bevolking, naar den burgerlijken staat ingedeeld, volgens de uitkomsten der beide jongste volkstellingen:

	OP 1 JANUARIJ 1840.						OP 10 NOVEMBER 1849.					
	OP 1000 MANNEN.			OP 1000 VROUWEN.			OP 1000 MANNEN.			OP 1000 VROUWEN.		
	Ongel.	Gehuwd.	Wedu.	Ongel.	Gehuwd.	Wedu.	Ongel.	Gehuwd.	Wedu.	Ongel.	Gehuwd.	Wedu.
In de steden	688	327	85	609	294	97	681	390	89	618	291	96
Ten platten lande	648	318	89	614	312	74	655	302	48	616	306	78
In de provincie	645	318	87	612	305	88	647	312	41	615	300	85

Over het algemeen bestaat geen groot onderscheid in de indeeling van den burgerlijken staat op beide tijdperken. De ongetrouwde mannen zijn betrekkelijk eenigzins toegenomen, en wel afgenomen in de steden, toegenomen ten platten lande; de ongetrouwde vrouwen zijn eveneens eenigzins toegenomen en wel betrekkelijk het meest in de steden. Voor de getrouwden is de reden bij de mannen voor het Rijk en vooral voor het platte land afgenomen, voor de steden eenigzins toegenomen; bij de vrouwen zoowel in de steden als ten platten lande afgenomen. Het getal personen in weduwenstaat verkeerende is voor beide geslachten toegenomen, voor de mannen zoowel in de steden als ten platten lande, voor de vrouwen enkel ten platten lande. Bij eene afzonderlijke beschouwing der provincien verkrijgt men voor de ongetrouwde mannen het grootste evenredige aandeel in Noordbrabant, Gelderland en Drenthe, het kleinste in Noord- en Zuidholland en Friesland; voor de getrouwden het grootste in Noord- en Zuidholland en Friesland, het kleinste in Noordbrabant, Drenthe en Limburg; voor de weduwnaars het grootste in Drenthe, Limburg en Noordbrabant, het kleinste in Zeeland, Gelderland en Zuid- en Noordholland. Voor de ongetrouwde vrouwen het grootste in Noordbrabant, Gelderland, Utrecht en Drenthe, het kleinste in Friesland, Zuidholland en Zeeland; voor de getrouwde het grootste in Friesland, Zeeland en Overijssel; het kleinste in Noordbrabant, Utrecht en Noordholland; voor de weduwen het grootste in Zuid- en Noordholland en Friesland, het kleinste in Drenthe en Gelderland.

§ 5. Indeeling der bewoners naar de geboorteplaats.

Naar de geboorteplaats was de bevolking ingedeeld op de volgende wijze:

	BETREKKELIJKE REDEN TOT DE 1000 ZIELEN.									
	GEBOREN IN					GEBOREN IN				
	de gemeente.	de provincie buiten de gemeente.	eene andere provincie.	de bezittingen buiten Europa.	den vreemde.	de gemeente.	de provincie buiten de gemeente.	eene andere provincie.	de bezittingen buiten Europa.	den vreemde.
In de steden (1) . . .	774,838	151,409	197,045	2,975	84,879	704.01	187.57	125.00	2.07	81.24
Ten platten lande (2) . . .	1,837,180	471,213	110,777	000	36,470	688.54	240.87	56.63	0.31	18.05
Het Rijk	2,112,027	622,622	248,422	2,884	70,855	690.81	203.68	81.27	0.04	23.18

Het evenredige getal personen geboren in de provincie, zoowel binnen als buiten de gemeente, is dierhalve veel grooter ten platten lande dan in de steden; in de steden overtreft het voor de personen geboren binnen de gemeente dat ten platten lande; terwijl het omgekeerde plaats heeft voor die geboren buiten de gemeente. Er zijn betrekkelijk meer personen geboren in eene andere provincie, de bezittingen buiten Europa en in den vreemde aanwezig in de steden dan ten platten lande. Voorts blijkt uit dit vergelijkend overzicht, dat in de steden ruim, ten platten lande iets minder dan zeven tiende der bevolking blijft wonen in de gemeente van hare geboorte, terwijl in de steden ruim vijf zesde, ten platten lande omstreeks twaalf dertiende der provincie der geboorte niet verlaten. Uit eene andere provincie zijn verhuisd naar de steden één achtste, naar het platte land ruim één achtste der bevolking, terwijl de personen geboren in den vreemde in de steden één twee en dertigste, ten platten lande ruim één vier en vijftigste der bevolking uitmaken.

Naar de geboorte in den vreemde was de bevolking ingedeeld op de volgende wijze:

	Getal.	Reden tot de 1000.
In Duitschland	41,209	58.
„ België	21,556	30.
„ Engeland	1,434	20.
„ andere vreemde landen	6,656	94.

Voor de personen geboren in den vreemde was het evenredige aandeel het grootst in Limburg en Zeeland, het kleinste in Friesland en Utrecht. In Zeeland en Noordbrabant maken de personen geboren in België verreweg het grootste gedeelte uit van het getal personen geboren in den vreemde; in de negen overige provincien die geboren in Duitschland. Het evenredige getal is voor deze personen het grootst in Overijssel, Drenthe en Groningen, terwijl in Zeeland het kleinste evenredige aandeel in Zuidholland en Friesland, het kleinste in Limburg, Groningen, Noordbrabant en Drenthe. Van de personen geboren in andere vreemde landen worden de meeste aangetroffen in Friesland, Zuidholland en Utrecht, de minste in Limburg, Overijssel en Zeeland.

Voor de personen geboren in de gemeente was het evenredige aandeel het grootst in Limburg, Noordholland en Gelderland, het kleinste in Drenthe, Utrecht en Groningen; voor die in de provincie buiten de gemeente het grootst in Groningen, Zeeland en Friesland, het kleinste in Overijssel, Drenthe en Limburg; voor die in eene andere provincie het grootst in Utrecht en Drenthe, het kleinste in Limburg, Friesland en Zeeland; voor die in onze bezittingen buiten Europa het grootst in Noordholland, Utrecht en Zuidholland, het kleinste in Friesland, Limburg en Drenthe.

(1) Daarenboven 65 personen waarvan de geboorteplaats onbekend was. (2) Daarenboven 4 als voren.

§ 6. Indeeling der bewoners naar de godsdienstige gezindheden.

Naar de godsdienstige gezindheden was de bevolking, volgens de uitkomsten der drie volkstellingen, ingedeeld op de volgende wijze:

	OP 1 JANUARIJ 1850 (zonder Limburg.)		OP 1 JANUARIJ 1840.		OP 10 NOVEMBER 1819.	
	GETAL.	REDEEN tot de 10,000.	GETAL.	REDEEN tot de 10,000.	GETAL.	REDEEN tot de 10,000.
Nederduitsch Hervormden					1,668,247	5457.86
Fransch- of Waalsch Hervormden					8,405	27.59
Engelsch- of Presbyteriaansch Hervormden					647	2.12
Leden der Schotsche gemeente					266	0.84
Anglikaansch Episcopalen					617	2.12
Evangelisch Lutherschen	1,541,748	6861.95	1,704,275	5958.07	58,000	175.53
Herstelde Lutherschen					8,877	28.04
Doopsgezinden of Mennonieten					38,575	120.10
Romonstranen					4,009	16.06
Hornlutters of Moravische broeders					295	0.97
Kwakers					4	0.01
Christelijke Afgescheidenen					40,808	131.86
Roomsch-Katholijken					1,104,256	3815.10
Oud-Roomschen of van de Bisschoppelijke Klerzie	830,920	3148.08	1,100,010	3847.70	5,068	18.54
Grieken					30	0.13
Armenianen					1	„
Nederduitsche Israëlieten	45,493	187.43	52,245	182.04	55,412	181.27
Portugeesche Israëlieten					3,214	10.51
Onbekend en tot geene der genoemde gezindheden behoorende	8,045	12.51	3,314	11.50	1,429	4.67

Bij de vroegere volkstellingen waren de godsdienstige gezindheden slechts drievoudig ingedeeld, in Protestanten, Roomsche Katholijken, waaronder tevens de Oud-Roomschen waren begrepen, en Israëlieten. Men heeft het meer regelmatig geacht bij de jongste volkstelling van elke godsdienstige gezindheid afzonderlijke opgave te verlangen.

§ 7. Indeeling der bewoners naar den ouderdom.

Gelijk reeds vroeger is opgemerkt, is bij deze volkstelling het geboortjaar in plaats van den ouderdom opgevraagd. Het geboortjaar werd vervolgens in de jaren van ouderdom herleid in dier voege dat men, het tijdstip van 1 Januarij 1850 tot maanstaaf nemende, de personen geboren in 1849 als beneden het jaar, die in 1848 als één jaar oud enz. beschouwde. Van personen ouder dan één jaar werd elke het geboortjaar, van kinderen beneden het jaar of geboren op of na den 19den November 1848 tevens de maand der geboorte opgevraagd.

Wij achten het niet ondienstig, ten einde de juistheid der uitkomsten van de volkstelling na te gaan, eenen staat te laten volgen, waarin de geborenen sedert de laatste zes jaren, na aftrek der van die geborenen gedurende dat tijdperk overledenen, vergeleken worden met de uitkomsten der telling:

GEBORTEJAAR.	BEVOLKING BENEDEN DE 6 JAREN IN DE STEDEN.					BEVOLKING BENEDEN DE 6 JAREN TEN PLATTEN LANDE.					BEVOLKING BENEDEN DE 6 JAREN IN HET RIJK.				
	Geborenen, die levendloos aan-gegevenen niet mede gerekend.	Overleden tot den 1 Januarij 1850.	BEVOLKING		Verschil.	Geborenen, die levendloos aan-gegevenen niet mede gerekend.	Overleden tot den 1 Januarij 1850.	BEVOLKING		Verschil.	Geborenen, die levendloos aan-gegevenen niet mede gerekend.	Overleden tot den 1 Januarij 1850.	BEVOLKING		Verschil.
			Bere-keude.	Getelde.				Bere-keude.	Getelde.				Bere-keude.	Getelde.	
1849	88,070	7,589	30,581	27,328	+ 3,203	66,379	10,180	50,243	52,078	+ 4,165	104,440	17,075	86,774	70,400	+ 7,968
1848	84,617	9,302	25,255	24,040	+ 1,209	57,269	12,400	44,809	44,015	+ 794	91,880	21,822	70,064	68,061	+ 2,003
1847	82,797	11,538	21,269	22,618	- 1,354	54,505	15,253	39,252	41,150	- 1,898	87,302	26,791	60,511	63,769	- 3,252
1846	85,945	14,466	21,479	22,100	- 681	60,002	19,743	40,259	41,729	- 1,470	95,947	34,200	61,738	63,889	- 2,151
1845	88,069	14,183	28,986	23,309	+ 537	65,017	18,683	47,294	46,000	+ 1,225	103,980	32,810	71,170	69,408	+ 1,762
1844	88,073	13,988	24,685	24,070	+ 609	65,261	17,789	47,472	47,425	+ 47	103,384	31,177	72,167	71,501	+ 666
TOTAAL	217,571	70,426	147,145	143,022	+ 3,623	389,333	94,094	275,269	272,406	+ 2,863	686,904	104,490	422,414	416,028	+ 6,386

Uit dit vergelijkend overzicht blijkt, dat de berekende bevolking 6,386 kinderen beneden de 6 jaren meer geeft dan de getelde. Hiervan 3,523 voor de steden en 2,863 voor het platte land. Uit die uitkomst zou volgen, dat op de 1,000 kinderen beneden de 6 jaren in het Rijk 15, in de steden 24, ten platten lande 10.4 bij de telling zouden zijn overgeslagen. De leemten zouden dierhalve aanmerkelijk grooter zijn in de steden dan ten platten lande. Men mag echter hierbij niet uit het oog verliezen, dat dikwijls kinderen uit de steden naar het platte land bij minnen worden gezonden, waardoor het getal kinderen van jeugdigen leeftijd ten platten lande verhoogd wordt. Wij achten het dierhalve gewaagd uit het grootere verschil tusschen de berekende en getelde bevolking, op den leeftijd beneden de 6 jaren, in de steden dan ten platten lande de gevolgtrekking op te maken, dat de telling in de eerste minder nauwkeurig dan in het laatste zou geschied zijn.

Vorenstaande berekening geeft echter niet geheel den juisten maatstaf, dewijl de volkstelling op 19 November 1849 heeft plaats gehad, de berekening echter genomen is op 31 December 1850. De geboren en beneden het jaar overledenen van 19 November tot 31 December 1849 zijn dus bij de berekende bevolking wel, bij de telling niet opgenomen. Wel is waar kan na een tijdsverloop van slechts ééne en één derde maand de bevolking der kinderen beneden de 6 jaren niet veel verschillen. Daar echter elk jaar niet even vruchtbaar is en het jaar 1849 in vruchtbaarheid de vorigen overtroft, en daarenboven in de maanden November en December, na afloop der cholera-epidemie, de sterfte betrekkelijk zeer gering is geweest en door het getal geboren verre is overtroffen, zoo mag men aannemen, dat bijaldien de telling op 31 December 1850 had plaats gehad, het verschil tusschen berekende en getelde bevolking minder zou hebben bedragen. Men dient tevens hierop te letten, dat die kinderen, welke, als overleden beneden het jaar gedurende hetzelfde jaar, onder dat jaartal gebracht zijn, niet allen gedurende dat jaar zijn geboren, bijv. een kind geboren in October 1844, overleden in April 1845, wordt gebracht onder de overledenen en afgetrokken van de geboren in 1845, terwijl het daarentegen had dienen te worden afgetrokken van de geboren in 1844. Het cijfer der berekende bevolking is dierhalve eene éénheid te groot voor 1844, eene éénheid te klein voor 1845. Onder de overledenen van 1844 of het uiterste jaar op bovenstaande tafel, zijn dierhalve verscheidene kinderen begrepen, reeds in 1843 geboren, terwijl verscheidene kinderen geboren in 1844 als overleden beneden het jaar onder het jaartal 1845 zijn opgenomen. Onder de overledenen in 1849 bevinden zich verscheidene kinderen reeds geboren in 1848. De berekende bevolking over 1849 is dierhalve te laag gesteld. Daar echter de berekende bevolking over het vorige jaar of 1848 hierdoor te hoog wordt, zoo ziet men dat over eene reeks jaren eene veroffening ontstaat behalve voor het laatste jaar of voor 1849.

Wij laten thans volgen de indeeling der bevolking naar de verschillende tijdperken des levens en de betrekkelijke reden:

JAREN.	IN DE STEDEN.				TEN PLATTEN LANDE.				IN DE PROVINCIE.			
	M. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.	V. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.	M. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.	V. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.	M. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.	V. G.	Betrekkelijke reden tot de 1000.
0 — 5	59,546	115.57	00,000	102.50	118,959	115.85	111,028	114.15	173,409	115.76	171,028	109.77
5 — 10	58,599	113.74	58,400	99.76	116,393	118.34	112,884	116.05	174,992	116.75	171,284	109.98
10 — 12	22,637	45.04	23,072	39.41	45,615	46.38	44,222	45.40	68,252	45.54	67,394	43.19
12 — 16	42,072	82.82	42,910	73.31	85,284	86.60	82,501	84.82	127,906	85.84	125,417	80.50
16 — 25	26,589	168.00	93,464	159.66	100,502	163.18	158,890	163.29	247,061	164.84	252,294	161.98
25 — 50	172,968	334.86	201,113	343.56	313,532	316.76	306,877	314.98	485,800	324.12	507,490	325.72
50 — 80	70,500	136.83	101,996	174.24	143,582	145.98	151,583	155.84	214,082	142.88	253,579	162.75
80 en daarboven	2,386	4.53	4,355	7.44	4,748	4.82	5,230	5.38	7,084	4.73	9,585	6.15
Onbekend . .	107	0.21	71	0.12	28	0.03	28	0.03	185	0.09	97	0.06

Uit dit overzicht blijkt, dat de mannelijke bevolking beneden de 25 jaren zoowel in de steden als ten platten lande, de vrouwelijke enkel ten platten lande en in het Rijk meer bedraagt dan de helft der bevolking; voor de laatste heeft in de steden het omgekeerde plaats. Er bestaan namelijk nagenoeg evenveel mannen beneden de 23 jaren en 8/10 maand voor de steden, 23 jaren en 3/10 maand voor het platte land en 23 jaren en 5/10 maand voor het Rijk als boven dien ouderdom; terwijl men voor de vrouwen die helft verkrijgt, voor de steden beneden en boven de 26 jaren en omstreeks 3/10 maand, voor het platte land 23 jaren en 8/10 maand en voor het Rijk 24 jaren en ruim 8/10 maand. Het aantal personen tusschen de 25 en 50 jaren maakt iets minder uit dan één derde van de geheele bevolking. Het evenredige aantal mannen op dien leeftijd is in het Rijk en vooral in de steden kleiner dan dat der vrouwen, terwijl voor het platte land het omgekeerde plaats heeft. Voor beide geslachten, vooral voor het vrouwelijke, was dit evenredig getal grooter in de steden dan ten platten lande en overtrof daar het één derde gedeelte bevolking. De leeftijd van 50 tot 80 jaren maakt voor de mannen in de steden ruim 1/10, ten platten lande ruim 1/10, in het Rijk 1/10, voor de vrouwen in de steden ruim 1/10, ten platten lande ruim 1/10, in het Rijk iets minder dan 1/10 uit der bevolking. Het aantal vrouwen boven de 80 jaren is voor de steden bijkans het dubbele van dat der mannen, terwijl ten platten lande het verschil in meer voor de vrouwen slechts ruim 1/10 bedraagt.

Het getal aanwezige vrouwen overtreft dat der mannen in de steden reeds van het eerste jaar af, terwijl zij ten platten lande steeds door de mannen worden overtroffen. Voor het Rijk begint de overmaat der vrouwen met het dertigste jaar.

Wij achten het niet onbelangrijk eene vergelijking te laten volgen van de betrekkelijke reden der geheele bevolking op de verschillende tijdperken des levens, volgens de uitkomsten der beide laatste volkstellingen:

JAREN.	REDEN TOT DE 1000 VOOR DE					
	MANNEN.			VROUWEN.		
	1 Januarij 1840.	10 November 1849.	Vershill op 10 November 1840.	1 Januarij 1840.	10 November 1849.	Vershill op 10 November 1840.
0 — 5	135.00	115.76	— 20.23	128.50	109.77	— 18.82
5 — 10	112.52	116.75	+ 4.23	105.61	100.08	+ 4.82
10 — 12	45.32	45.54	+ 2.22	40.88	43.19	+ 2.86
12 — 16	87.37	85.84	— 2.03	81.57	80.50	— 1.07
16 — 25	167.61	164.84	— 2.77	165.37	161.93	— 3.44
25 — 50	300.81	324.12	+ 14.81	316.39	325.72	+ 9.33
50 en daarboven	143.88	147.56	+ 3.68	162.12	168.90	+ 6.78
Onbekend . .	—	0.00	+ 0.00	0.02	0.06	+ 0.04

Uit deze vergelijking blijkt, dat de betrekkelijke reden voor het gedeelte der bevolking beneden de 5 jaren voor beide geslachten zeer is afgenomen, voor de mannen echter meer dan voor de vrouwen; dat die reden is toegenomen voor den leeftijd van 5 tot 12 jaren, het meest echter voor de vrouwen; afgenomen van 12 tot 25 jaren; toegenomen boven de 25 jaren en wel het meest van 25 tot 50. De vermeerdering voor dien leeftijd was betrekkelijk grooter voor de mannen dan voor de vrouwen, terwijl boven dien leeftijd het omgekeerde plaats had. De reden was dierhalve gunstiger voor het volwassen gedeelte der bevolking op 19 November 1849 dan op 1 Januarij 1840.

Het aantal weduwen overtreft dat der weduenaars op elken leeftijd. Het aantal gehuwden overtreft dat der ongehuwden bij het mannelijke geslacht: in de steden te beginnen met 29, ten platten lande en in het Rijk met 30 jaren; bij het vrouwelijke in de steden met 30, ten platten lande met 28 en in het Rijk met 29 jaren. Bij het mannelijke geslacht begint het getal weduenaars dat der gehuwden te overtreffen, zoowel in de steden als ten platten lande, met 77 jaren; terwijl bij de vrouwen dit verschijnsel plaats heeft in de steden met 63, ten platten lande met 66 en in het Rijk met 64 jaren.

Aan het slot van dit overzicht laten wij volgen eenen staat, aantonende de betrekkelijke reden van de verschillende tijdperken des levens in elke provincie.

PROVINCIE.	BENEDEN de 5 JAREN.		VAN 5 tot 16 JAREN.		VAN 16 tot 50 JAREN.		VAN 50 tot 80 JAREN.		BOVEN de 80 JAREN.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
	Noordbrabant	103.00	99.90	243.00	220.70	492.00	490.20	156.00	173.60	6.00
Gelderland	113.00	112.00	249.00	241.40	477.00	471.80	156.00	167.80	5.00	6.30
Zuidholland	119.77	109.48	248.37	227.06	491.93	491.77	184.96	164.45	4.88	6.51
Noordholland	120.18	108.73	245.04	223.43	502.01	504.84	139.20	158.86	3.57	5.12
Zeeland	119.14	115.20	250.52	241.01	497.05	480.45	180.49	158.87	2.77	3.85
Utrecht	111.68	104.21	246.75	232.13	491.73	486.99	144.14	169.16	5.72	7.48
Friesland	123.04	116.89	260.11	246.10	482.54	479.78	180.11	151.60	4.20	6.04
Overijssel	116.11	118.56	242.49	230.05	482.34	484.77	153.58	156.82	5.48	6.27
Groningen	120.54	114.17	256.45	244.17	483.80	486.09	134.48	149.13	4.70	6.40
Drenthe	115.41	116.18	247.46	242.00	484.15	501.03	148.95	135.74	3.98	4.08
Limburg	111.37	109.47	238.80	231.55	482.15	473.56	161.67	178.80	6.01	7.03
Het Rijk	115.76	109.77	247.63	233.62	488.06	487.65	142.83	162.75	4.73	6.15

Uit dit vergelijkend overzicht blijkt, dat voor den leeftijd beneden de 5 jaren bij het M. G. beneden het gemiddelde getal voor het Rijk zijn gebleven, te beginnen met de kleinste reden, Noordbrabant, Limburg, Utrecht, Gelderland en Drenthe; terwijl voor Friesland, Groningen en Noordholland de reden het grootst was; bij het V. G. Noordbrabant, Utrecht, Noordholland, Limburg en Zuidholland, zijnde de reden het grootst in Friesland, Drenthe en Zeeland. Voor dien van 5 tot 16 jaren bij het M. G., Limburg, Overijssel, Noordbrabant, Noordholland, Utrecht en Drenthe; Friesland, Groningen en Zeeland gaven de grootste reden; voor het V. G. Noord- en Zuidholland, Noordbrabant, Limburg en Utrecht; de reden was het grootst in Friesland, Groningen en Drenthe. Van 16 tot 50 jaren bij het M. G. Gelderland, Limburg, Overijssel,

XII.

Friesland; Groningen en Drenthe; het grootst Noordholland, Zeeland en Noordbrabant; bij het V. G. Gelderland, Limburg, Friesland, Zeeland, Overijssel, Groningen en Utrecht; het grootst Noordholland, Drenthe en Zuidholland. Van 50 tot 80 jaren bij het M. G. Noordholland, Friesland, Zeeland, Groningen, Zuidholland; het grootst Limburg, Noordbrabant en Gelderland; bij het V. G. Drenthe, Groningen, Friesland, Overijssel, Noordholland, Zeeland; het grootst Limburg, Noordbrabant, Utrecht. Boven de 80 jaren bij het M. G. Zeeland, Noordholland, Drenthe, Friesland, Zuidholland, Groningen; het grootst Limburg, Noordbrabant, Utrecht; bij het V. G. Zeeland, Drenthe, Noordholland, Friesland; het grootst Utrecht, Limburg, Gelderland.

De volgende staat geeft een vergelijkend overzicht van het betrekkelijk aandeel der bevolking boven de 16 jaren in elke provincie, waarbij die provincie, in welke dat aandeel het grootst is, het eerst geplaatst is.

PROVINCIE.	REKEN tot DE 1,000. M. G.	PROVINCIE.	REKEN tot DE 1,000. V. G.
Noordbrabant	654.00	Noordbrabant	670.40
Limburg	619.83	Noordholland	668.82
Utrecht	641.50	Utrecht	653.69
Overijssel	641.40	Zuidholland	662.78
Gelderland	638.00	Limburg	658.98
Drenthe	637.08	Overijssel	647.36
Noordholland	634.78	Gelderland	646.40
Zuidholland	631.47	Zeeland	643.17
Zeeland	630.81	Groningen	641.65
Groningen	622.98	Drenthe	640.85
Friesland	616.85	Friesland	637.51
Het Rijk	636.52	Het Rijk	656.55

Het betrekkelijke aandeel is dierhalve in alle provincien grooter voor de vrouwen dan voor de mannen. De vergelijking der rangorde van de provincien, voor elk der beide geslachten, geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen: De provincie Limburg bekleedt bij het M. G. den tweeden, bij het V. G. den vijfden rang. Dit verschil spruit voort uit de sterkte der bezetting. Noord- en Zuidholland bekleeden bij het M. G. eerst den zevenden en achtsten rang, bij het V. G. de eerste reeds den tweeden, de laatste den vierden rang. Dit groote verschil moet vermoedelijk hiernaan worden toegeschreven, dat vele vrouwen op den leeftijd boven de 16 jaren uit andere provincien naar deze twee provincien verhuizen, ten einde zich als dienstboden in de groote steden een middel van bestaan te verschaffen. De provincie Drenthe bekleedt bij het M. G. den zesden, bij het V. G. eerst den tienden rang; op dit verschil in rang oefenen zoowel de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid, in welke de volwassen mannelijke bevolking de vrouwelijke overteeft, als de arbeiders uit Duitschland eenen invloed uit.

Tijdens de volkstelling werden slechts vier personen, allen in weduwenstaat verkeerende, boven de 100 jaren in het Rijk aangetroffen, één man en één vrouw in Gelderland, één vrouw in de provincie Utrecht en één vrouw in Friesland.

§ 8. *Indeeling der bewoners naar de beroepen of middelen van bestaan.*

Vooral in de gemeenten ten platten lande heeft de opgave der beroepen te wenschen overgelaten. In verscheidene gemeenten werden de ambachtslieden onder de algemeene benaming van arbeider of werkmán opgegeven, zonder aanduiding van het ambacht, hetwelk zij uitoefenden. Het is geheel ondoenlijk geweest eene onderscheiding te maken tusschen de meesters en knechts, de werkbazen en werklieden; daar dit onderscheid slechts in enkele gemeenten werd aangeduid. De opgave der school- en huisleerlingen is, zoo niet in de meeste, althans in een groot aantal plattelands gemeenten geheel verzuimd. Die opgaven moeten dierhalve als hoogst onvolledig beschouwd worden. Niettegenstaande deze leemten achten wij nogtans den beroepstaat niet van belang ontbloot, daar hij een denkbeeld geeft van de meerdere of mindere uitgebreidheid der verschillende takken van nijverheid.

Nevensgaande staat geeft een beknopt overzicht van de beroepen en van hun onderling verband, volgens de orde gevolgd bij de enkele provincien. Wij moeten hier echter opmerken, dat het totaal van elke rubriek voor het Rijk eenig verschil oplevert met de optelling der elf overeenstemmende rubrieken van de provincien. Dit verschil spruit hieruit voort, dat

XIII.

de volgende beroepen: brandspuitenmakers, griendbazen, kleederenverkoopers, kunstlakkers, moutmolenaars, pleistergieters, schelpvisschers en speldenfabrikanten niet bij alle provincien onder dezelfde rubriek geplaatst zijn.

BEROEPEN OF MIDDELEN VAN BESTAAN.		M. G.	V. G.	T.	
Landbouw.	Landbouwers; — warmoezers, tuiniers enz.; — groenten- en fruitverkoopers; — melk-, boter- en kaasverkoopers; — harders en vochdoers; — tabaksplanters; — hennep- en vlasbereiders; — personen behoorende tot de bijtelt; — houthakkers; — bezombinders, rijswerkers; — bootmaaijers; — wierspinner; — personen behoorende tot de zijdetelt; — veenlieden en turfbooren	229,422	95,849	324,771	
	VOEDING.	Koornmolenaars; — brood-, suiker- en wafelbakkers; — vleeschhouwers, spekslagers, poelers; — visschers; — vischverkoopers; — vischdroogers en rookers; — gaar-kenkenhouders; — inloggers van levensbehoeften; — herbergiers; — branders en stokers van sterke dranken enz.; — kroeghouders; — grossiers; — bierbrouwers; — grutters; — azijnstokers; — stelselers; — zoutzolders; — jagers; — aardappelmeel-, olieoel- en chocoladefabrikanten	52,556	6,418	58,969
		KLEEDING.	Kleedermakers; — schoenmakers en lappers; — klompenmakers; — hooden- en pettenmakers; — handschoenen- en dassenmakers; — modemakers; — naalsters, breisters, waschvrouwen enz.; — bleekers; — parapluumakers; — haardsekerders, kappers en parukkenmakers; — badstofhouders; — haarwerkers; — garenen- en bandwekkers; — bontwerkers; — galanteriewarenhandelaars; — juweliers, goud- en zilversmeden; — gouddraadtrekkers, passamentverwers; — loerbereiders en loofers; — stoffenverwers; — knoopmakers; — broek- en draagbandenmakers; — brillenslijpers	62,803	52,803
	GEROUWEN EN SCHEPBOUW.		Steenhouwers; — steen-, tegel-, pannen-, pijpen- en pottenbakkers; — kalkbranders, cement- en trasmakers; — metselaars; — lei-, pannen- en rietdokers; — stukadoors, wltors; — afbraakverkoopers; — houtzagers; — timmerlieden; — schoopen- en zellmakers; — huisschilders, glazenmakers; — loodgieters, pompenmakers; — schoorsteenvegers; — molenaars	69,514	1,000
		HUISAAR.	Kabinet- en schrijnwerkers; — sloopzagers; — bedden- en matrassenmakers, behangers, stoffboorders, stoelenbekleeders, draaijers en matten; — rijtuig-, koffier- en zadelmakers; — rijtuigschilders; — koper- en blisklagers; — blikwerkers; — lampenmakers; — tinnegieters; — manden- en mattenmakers; — kurkonnijders; — kuipers; — borstelmakers; — spiegelmakers; — vergulders en lijstenmakers; — uurwerkmakers; — aardewerkfabrikanten; — kamers; — glasblazers; — kunstlakkers en werkers; — muzikinstrumentmakers; — billardmakers; — billard- en kaatsballenmakers	28,691	481
	MANTUAK TUREN.		Kaarders en wolkamers; — spinners, spoolders, wovors; — fabriekanten en werklieden in katoen, hennep, vlas, wol en zijde; — borduurwerkers; — tapijtfabrikanten	25,028	18,256
		METALEN.	Grof-, hoof-, kagchel- en andere smeden; — koper- en ijerglieters; — ijser- en koperdraaijers; — diamant-, glas-, marmer- en metaalslijpers; — zwaardvegers; — messenmakers en slijpers; — schaarslijpers; — speldenfabrikanten; — scheepszeilnaaldenmakers; — spijkermakers; — gesluchtgieters; — loetorgieters; — werktuigkundigen en makers; — mijnwerkers	17,749	272
	FABRIEKSTYPEREID VAN VERSCHILLENDE AARD.		Suikerraffinadeurs; — moutmolenaars; — olieslagers; — traanstokers; — pik- en teerstokers; — tabaksfabrikanten en kervers; — zeep- en lijmselers; — stijfsel- en suikermolenaars; — kaarsenmakers; — gasfabrikanten; — meekraapbereiders en fabriekanten; — papierfabrikanten en werklieden; — pennebereiders; — boek- en plaatdrukkers, boekbinders; — werkers in bordpapier en doozen; — touwslagers, baanwerkers; — pijpenmakers; — loodwitmakers; — fabriekanten en werklieden in schielkundige voorwerpen en verwaren; — kruidfabrikanten; — zwavelstokkenmakers; — fabriekanten zonder verdere aanduiding	18,539	1,530
		VERSCHILLENDE BEROEPEN.	Arbeiders; — kolonbranders; — villers; — krib- en dijkwerkers; — asch- en vullielieden; — griendbazen; — dienstboden, huisbewaarders, oppassers, portiers; — ziekenoppassers; — besteders; — aannemers; — ondernemers van begrafenissen en ziekenfondsen; — doodgravers, bedienaars van begrafenissen en rouwkleederenverhuurders; — omroepers, aanplakkers; — wekkers; — lantaarnstokers; — nachtwerkers; — gravours op hout, metaal en steen; — watermolenaars; — straatmakers; — paarden- en beestenslijders; — pikours; — publieke vrouwen, publiek-huishouders; — beroepen zonder verdere aanduiding	208,272	174,188
	Transporteren		712,572	845,855	1,057,927

BEROEPEN OF MIDDELEN VAN BESTAAN.		M. G.	V. G.	T.
Por transport		712,572	845,855	1,057,927
Handel.	Gran- en wijnhandelaars; — waterverkoopers; — kleinhandelaars; — kramers; — kooplieden in manufakturen; — tabak- en sigarenverkoopers; — kunstkoopers; — papierhandelaars; — zand-, zand- en vogelverkoopers; — steenkolenverkoopers; — korenverschoters; — kolon-, korn-, hout-, hout-, scheepsmotors enz.; — keur-, markt-, wangmeesters, afslagers; — bankiers, offikantenhandelaars, geldwisselaars, kassiers; — debiteurs en gedelegeerden in de loterij; — beleenbankhouders, inbringers enz.; — makelaars, kargadoors; — reeders; — zaakwaarnemers; — schippers, stuurlieden, matrozen, schuitenverhuurders, commissarissen van voorschepen, loodsen; — schelpvischers; — scheepswakers; — direktors en ondernemers van openbare werken, middelen van vervoer te water en te lande, verzekering-, brandwaarsborg- en andere maatschappijen; — handelsreizigers en leerlingen; — kantoor- en winkelbedienden; — magazijnmeesters, pakhuis-knochts; — bestellers, expeditors, factours, voetboden; — kruijers, sjouwers; — spoorweg- en stoombootbeambten; — stalhouders, rijtuigenverhuurders; — voerlieden, kooiers, loopers, postknechten en slopers; — haven- en bakemeesters; — tol- en pontwaarders, brug- en sluiswachters; — vendumeesters; — schatters; — opzigtors; — ijkeesters; — paarden- en veelhouders; — turfdragers; — zakkenverhuurders; — uitdragers, uitvonters; — voddensrapers; — oud ijzer-, oude kleeders-, beensverkoopers; — kooplieden in aardewerk en porselein; — kooplieden zonder verdere aanduiding.	107,873	20,289	127,612
	Onderwijs, kunsten en wetenschappen, vrije beroepen.	Ambtenaren; — godsdienstleeraren en aan de dienst verbonden personen; — notarissen en kandidaat-notarissen; — prokureurs; — advokaten; — sollicitors; — ambtenaren der politie; — klerken en schrijvers; — deurwaarders; — hoogleeraren en leeraren aan instellingen van hooger onderwijs, studenten; — onderwijzers en leerlingen aan latijnsche, landhuis-houdkundige en zeevaartscholen; — kweekelingen aan 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen, en aan 's Rijks veeartsenijsschool; — onderwijzers, onderwijzersessen enz.; — huis- en schoolleerlingen; — taalmeesters; — geneesheeren, heel- en vroedmeesters enz.; — veeartsen; — apothekers; — dagbladenschrijvers; — hoemraden en verdere ambtenaren van de wetenschappen; — ingenieurs en verdere ambtenaren van den waterstaat; — personen behoorende tot het loodswesen en de strandvonderij; — landmeters en teekenaars bij liet kadaster; — linieoorders; — krijgslieden; — mariniers en zeelieden; — kadetten van de land- en zee-magt; — personen behoorende tot de jacht; — koninklijk huis; — personen behoorende tot de gezantschappen en konsultaten; — burgerlijke en militaire gepensioneerden; — grondeligenaren; — renteniers; — rentmeesters; — kunstleeraren; — bouwmeesters; — beeldhouwers, lofwerkendijders; — pleistergieters; — schormmeesters; — kunstenaars, goochelaars; — orgeldraaijers en straatmuzikanten; — personeel van de liefdadige gestichten.	287,056	150,841
Personen zonder beroep en onbekend.		441,810	1,041,638	1,488,448
Totaal		1,498,811	1,558,068	3,056,879

De volgende staat geeft de reden tot de geheele bevolking van de personen behoorende tot elke hoofdrubriek :

MIDDELEN VAN BESTAAN.	REDEN TOT DE 10,000 ZIELEN.	
Landbouw	1,062	
Nijverheid.	Vooding	198
	Kleeding	378
	Gebouwen en scheepsbouw	281
	Huisraad	95
	Manufakturen	125
	Metalen	59
	Fabrieksnijverheid van verschillenden aard	66
Vershillende beroepen	1,251	
Handel	418	
Onderwijs, kunsten en wetenschappen, vrije beroepen	1,269	
Personen zonder beroep	4,858	

Uit deze vergelijking volgt dat de landbouw, de arbeiders en daglooners, die in de gemeenten ten platten lande 218,251 personen bedragen en voor een groot gedeelte mogen gerekend worden op het land te werken, niet medegerekend, aan ruim twee negentiende, de nijverheid in het algemeen aan iets meer dan twee negende, de handel aan ruim één vieren-

twintigste der bevolking een middel van bestaan verschafte. De personen die vrije beroepen uitoefenen, de kunsten en wetenschappen beoefenen, onderwijs geven of genieten maakten iets meer dan één achtste, de personen zonder beroep, met inbegrip der kinderen, bijna de helft uit der bevolking. Van het gedeelte der bevolking, hetwelk zich in de verschillende takken van nijverheid een middel van bestaan verschaft hield zich ruim twee vijfentwintigste bezig met de voeding, ruim twee dertiende met de kleeding, ruim twee éénentwintigste met het bouwen van huizen en schepen en de daarmede in verband staande beroepen, ruim één zesentwintigste met het vervaardigen van huisraad, iets minder dan twee negentiende met de manufakturen, metalen en fabrieksnijverheid; terwijl één achtste verschillende beroepen uitoefende.

Wij achten het niet ondienstig voornoemde hoofdrubrieken, volgens de op den beroepstaat gevolgde indeeling, naar den ouderdom te splitsen, ten einde te doen blijken bij welke beroepen vooral personen van jeugdigen leeftijd worden gebezigd :

MIDDELEN VAN BESTAAN.	BENEDEN DE 10 JAREN.		VAN 10 EN 11 JAREN.		VAN 12 TOT EN MET 15 JAREN.		VAN 16 JAREN EN DAARBOVEN.		
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
	Landbouw	280	135	901	442	12,321	6,015 ⁽¹⁾	215,876	88,767
Nijverheid.	Vooding	10	"	118	1	1,856	13	50,373	6,339
	Kleeding	71	140	409	398	4,189	3,210 ⁽²⁾	58,189 ⁽³⁾	49,052
	Gebouwen en scheepsbouw	94	2	150	2	3,155	49 ⁽⁴⁾	66,104	1,007
	Huisraad	23	"	139	1	2,043	19	26,486	464
	Manufakturen	128	128	269	188	2,341	1,856 ⁽⁵⁾	22,287	11,596
	Metalen	14	"	64	"	1,107	1 ⁽⁶⁾	16,568	271
	Fabrieksnijverheid van verschillenden aard	103	42	281	66	2,008	210	16,057	1,212
Vershillende beroepen	224	166	638	599	8,147	8,756 ⁽⁷⁾	199,264 ⁽⁸⁾	164,658	
Handel	48	3	171	14	2,130	168 ⁽⁹⁾	104,976	20,054	
Onderwijs, kunsten en wetenschappen, vrije beroepen	93,480	82,647	37,716	32,416	31,051	23,647 ⁽¹⁰⁾	74,797	12,181	
Personen zonder beroep en onbekend	254,181	259,054	27,308	33,167	57,468	81,070 ⁽¹¹⁾	102,859 ⁽¹²⁾	667,853	
Totaal	348,491	342,812	68,252	67,294	127,906	125,417 ⁽¹³⁾	954,027 ⁽¹⁴⁾	1,022,948	

(1) Daarenboven vier, waarvan de ouderdom onbekend is. (2) Als voren één. (3) Als voren drie. (4) Als voren twee. (5) Als voren één. (6) Als voren één. (7) Als voren vier. (8) Als voren veertien. (9) Als voren drie en vijftig. (10) Als voren dertien. (11) Als voren zes en vijftig. (12) Als voren tachtig. (13) Als voren honderd vijf en dertig. (14) Als voren zeven en negentig.

INDEELING

DER

BEVOLKING DES RIJES,

NAAR DE KUNNE, HET VERBLIJF, DEN BURGERLIJEN STAAT,
DE GEBOORTEPLAATS EN DE GODSDIENST.

EERSTE GEDEELTE.

Table header with columns: PROVINCIEN., HUIZEN., BEWONERS., VERDLNF., BUNGERLIJKE STAAT., GEDOORTE, PLAATS., GODSDIENST.

Table for 'DE ZEVEN EN TACHTIG STEDEN.' with columns for provinces and various population categories.

Table for 'DE ELF HONDERD TWEË EN TWINTIG GEMEENTEN TEN PLATTEN LANDE.' with columns for provinces and various population categories.

Table for 'DE STEDEN EN HET PLATTE LAND VEREENIGD.' with columns for provinces and various population categories.

- (1) De geboorteplaats van één man onbekend.
(2) De burgerlijke staat van één en de geboorteplaats van vier vrouwen onbekend.
(3) De burgerlijke staat van elf mannen onbekend.
(4) De burgerlijke staat van twee en de geboorteplaats van één vrouw onbekend.
(5) De burgerlijke staat van twee en zestig en de geboorteplaats van acht en veertig mannen onbekend.
(6) De burgerlijke staat van tien en de geboorteplaats van elf vrouwen onbekend.
(7) Daarenboven twee tijdelijk afwezige personen, waarvan het geslacht en één geslacht, waarvan het geslacht niet kan worden opgemaakt.
(8) Hieronder achtien mannen en twaalf vrouwen behorende tot de Vereenigde Christelijke gemeente.
(9) De geboorteplaats van vier mannen onbekend.
(10) Hieronder vier teuten.

INDEELING

DER

BEVOLKING DES RIJES,

NAAR DEN OUDERDOM.

TWEEDE GEDEELTE.

DE ZEVEN EN TACHTIG STEDEN.

Table with columns for GEBORTEJAAR, OUDERDOM, MANNELIJK GESLACHT, and VROUWELIJK GESLACHT. It contains population data for 77 municipalities, including birth and death counts by age group and sex.

(a) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (b) Hieronder twee, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (c) Hieronder drie, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (d) Hieronder vier en veertig, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (e) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (f) Hieronder zes, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (g) Hieronder drie en zeventig, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (h) Hieronder dertien, waarvan de burgerlijke staat onbekend is.

DE ELF HONDERD TWEE EN TWINTIG GEMEENTEN TEN PLATTEN LANDE.

Table with columns for GEBORTEJAAR, OUDERDOM, MANNELIJK GESLACHT, and VROUWELIJK GESLACHT. It contains population data for 122 municipalities, including birth and death counts by age group and sex.

(a) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (b) Hieronder twee, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (c) Hieronder drie, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (d) Hieronder vier en veertig, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (e) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (f) Hieronder zes, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (g) Hieronder drie en zeventig, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (h) Hieronder dertien, waarvan de burgerlijke staat onbekend is.

DE STEDEN EN HET PLATTE LAND VEREENIGD.

Table with columns for 'GEBORTEJAAR' (Year of Birth), 'OUDERDOM' (Age), 'MANNELIJK GESLACHT' (Male Sex), and 'VROUWELIJK GESLACHT' (Female Sex). It contains population data for various age groups and years, including a 'TOTAAL' (Total) row at the bottom.

INDEELING DER BEVOLKING DES RIJKS, NAAR DE BEROEPEN. DERDE GEDEELTE.

(a) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (b) Hieronder twee, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (c) Hieronder drie, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (d) Hieronder vier en veertig, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (e) Hieronder één, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (f) Hieronder zes, waarvan tevens de burgerlijke staat onbekend is. (g) Hieronder drie en veertig, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (h) Hieronder tien, waarvan de burgerlijke staat onbekend is. (i) Hieronder zes en veertig, waarvan de burgerlijke staat onbekend is.

DE ZEVEN EN TACHTIG STEDEN.

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Annemers, Aardappelenmeelfabriekanten, etc.

(*) De knechts en leerlingen zijn onder de beroep... (1) Hieronder den van onbekenden onderscheiden.

De zeven en tachtig steden (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Garen- en landwinkeliers, Gasfabriekanten, etc.

(1) Hieronder drie van onbekenden onderscheiden.

De zeven en tachtig steden (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows list professions like Klerken en schrijvers, Klompenmakers, etc., with counts for different age groups and a total.

(1) Hieronder 461 van onbekenden ouderdom. (2) 461. (3) twee.

De zeven en tachtig steden (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows list professions like Magnijn- en pakhuismeesters, Makelaars, etc., with counts for different age groups and a total.

(*) Hieronder begrepen de fabriekanten van katoen, hennep, vlas, wol en zijde. De hollen zijn hieronder begrepen. (1) Hieronder drie van onbekenden ouderdom.

De zeven en tachtig steden (vervolg).

Table with columns for 'BEROEPEN', 'MIDDELEN VAN BESTAAN.', and age groups (Beneden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, etc.). Rows list various professions like Pijpenmakers, Reelers, etc.

(1) Hieronder vijf van onbekenden onderdom.

De zeven en tachtig steden (vervolg).

Table with columns for 'BEROEPEN', 'MIDDELEN VAN BESTAAN.', and age groups (Beneden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, etc.). Rows list professions like Turf-, koorn- en kolendragers, Uldragers, etc.

(1) Hieronder één van onbekenden onderdom.

DE ELF HONDERD TWEE EN TWINTIG GEMEENTEN TEN PLATTEN LANDE.

Table with columns: BEROEPEN (MIDDELEN VAN BESTAAN. (*)), Deden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, Van 12 tot en met 15 jaren, Van 16 jaren en daarboven, TOTAAL. Rows include professions like Annemers, Aardappelmeelfabriekanten, Aardewerk, etc.

(*) De knechts en leerlingen zijn onder de beroepen begrepen. (1) Hieronder één van onbekenden ouderdom.

De elf honderd twee en twintig gemeenten ten platten lande (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN (MIDDELEN VAN BESTAAN.), Deden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, Van 12 tot en met 15 jaren, Van 16 jaren en daarboven, TOTAAL. Rows include professions like Oeren- en landwinkeliers, Gasfabriekanten, Geneesheeren, etc.

(1) Hieronder twee welke worden opgeleid tot leeraren bij de christelijke afgescheidene gemeente. (2) één van onbekenden ouderdom.

De elf honderd twee en twintig gemeenten ten platten lande (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Klerken en schrijvers, Klompenmakers, and Kolonisten, with data for different time periods.

(1) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (2) één " " " " (3) twee " " " " (4) één " " " " (5) vier " " " "

De elf honderd twee en twintig gemeenten ten platten lande (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Magnajjn- en pakhuismeesters, Makelaars en kargaloors, and Mandemakers, with data for different time periods.

(*) Hieronder begrepen de fabriekanten van katoen, hennep, vlas, wol en zijde.

De elf honderd twee en twintig gemeenten ten platten lande (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows list various professions like Pijpenmakers, Reolers, etc., with counts for different years and a total.

(1) Hieronder zes van onbekenden omland.

De elf honderd twee en twintig gemeenten ten platten lande (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows list various professions like Turf-, koorn- en kolendragers, Uilslagers, etc., with counts for different years and a total.

(1) Hieronder dienen van onbekenden omland. (2) acht en twintig. (3) vijftien. (4) zes en twintig.

DE STEDEN EN HET PLATTE LAND VEREENIGD.

Table with columns for professions (Beroepen), age groups (Beneden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, etc.), and total population (Totaal). Rows list various professions like Annemers, Aardappelenmeelfabrikkanten, etc.

(1) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (2) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (3) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (4) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (5) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (6) Hieronder één van onbekenden ouderdom.

De steden en het platte land vereenigd (vervolg).

Table with columns for professions (Beroepen), age groups (Beneden de 10 jaren, Van 10 en 11 jaren, etc.), and total population (Totaal). Rows list professions like Garen- en bandwinkellors, Gasfabrikkanten, etc.

(1) Hieronder drie van onbekenden ouderdom. (2) Hieronder twee welke worden opgeleid tot leeraars bij de christelijke afgescheidene gemeente. (3) Hieronder één van onbekenden ouderdom.

De steden en het platte land vereenigd (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Klerken en schrijvers, Klompenmakers, and Landbouwers.

(1) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (2) Hieronder een van onbekenden ouderdom.

De steden en het platte land vereenigd (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Magazijn- en pakhuismeesters, Makelaars en kargadoors, and Politie.

(*) Hieronder begrepen de fabriekanten van katoen, hennep, vlas, wol en sijden. (†) De boden zijn hieronder begrepen.

De steden en het platte land vereenigd (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Pijpenmakers, Neiders, Regterlijke magt, etc.

(1) Hieronder vijf van onbekenden ouderdom. (2) één (3) één (4) twee en vijftig (5) één

De steden en het platte land vereenigd (vervolg).

Table with columns: BEROEPEN, MIDDEN VAN BESTAAN, and TOTAAL. Rows include professions like Turf-, koorn- en kolendragers, Uilraders, etc.

(1) Hieronder één van onbekenden ouderdom. (2) vijf en dertig (3) drie en zeventig (4) één en twintig (5) vijf (6) honderd vijf en dertig (7) zeven en negentig

VERBETERINGEN.

- Na het afdrukken van de uitkomsten der derde tienjarige volkstelling zijn in de enkele deelen nog ontdekt de volgende mistellingen:
- Provincie Noordbrabant. Bladz. V, regel 10 van boven, staat: overtroft; lees: overtroft in de steden.
- " VII, al. 2 regel 8, staat: *den tiende*; lees: *den zeede*.
- " 78, Geboortejaar 1782, Vrouwelijk geslacht, Totaal, staat: 40; lees: 50; Algemeen totaal, staat: 69; lees: 79.
- " " , Geboortejaar 1776, Vrouwelijk geslacht, Totaal, staat: 87; lees: 27; Algemeen totaal, staat: 61; lees: 61.
- " " , Geboortejaar 1766, Vrouwelijk geslacht, Weduwen, staat: 4; lees: 5.
- " 118, Villers, Totaal Mannelijk, en Totaal, staat: "; lees: 1.
- " " , Vleehroogers en rookers, Totaal Mannelijk, en Totaal, staat: 2; lees: 1.
- " Gelderland. " VI, Landbouw, M. G., staat: 491; lees: 80,491.
- " 52, Geboortejaar 1745, Algemeen totaal, staat: "; lees: 1.
- " Zuidholland. " V, Van 16—25 jaren, In de provincie, Betrokkelijke roden tot de 1000, M. G., staat: 168,54; lees: 168,97.
- " 119, Zonder beroep, Van 10 en 11 jaren, Mannelijk, staat: 2,760; lees: 2,759; Totaal, Mannelijk, staat: 40,248; lees: 40,242.
- " " , Totaal, Van 10 en 11 jaren, staat: 6,815; lees: 6,814.
- " Noordholland. " 92, Billardmakers, Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, Totaal Mannelijk, en Totaal, staat: "; lees: 6.
- " Zeeland. " 54, Kooplieden van verschillenden aard, Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, staat: 87; lees: 78.
- " 57, Zonder beroep, Beneden de 10 jaren, Mannelijk, staat: 4,088; lees: 4,082; Van 10 en 11 jaren, Mannelijk, staat: 520; lees: 521; Van 12 tot en met 15 jaren, Mannelijk, staat: 884; lees: 827; Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, staat: 1,851; lees: 1,858.
- " " , Totaal, Beneden de 10 jaren, Mannelijk, staat: 5,120; lees: 5,114; Van 10 en 11 jaren, Mannelijk, staat: 1,050; lees: 1,060; Van 12 tot en met 15 jaren, Mannelijk, staat: 2,007; lees: 2,000; Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, staat: 14,598; lees: 14,610.
- " 69, Zonder beroep, Beneden de 10 jaren, Mannelijk, staat: 14,320; lees: 14,314; Van 10 en 11 jaren, Mannelijk, staat: 1,626; lees: 1,627; Van 12 tot en met 15 jaren, Mannelijk, staat: 2,706; lees: 2,699; Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, staat: 3,036; lees: 3,048.
- " " , Totaal, Beneden de 10 jaren, Mannelijk, staat: 18,469; lees: 18,468; Van 10 en 11 jaren, Mannelijk, staat: 3,775; lees: 3,776; Van 12 tot en met 15 jaren, Mannelijk, staat: 6,911; lees: 6,904; Van 16 jaren en daarboven, Mannelijk, staat: 49,678; lees: 49,690.
- " Utrecht. " 38, Brillenslijpers en verkoopers, Van 16 jaren en daarboven, Vrouwelijk, Totaal Vrouwelijk, en Totaal, staat: 5; lees: ".
 " " , Brood-, kleingood-, koek- en banketbakkers en slijters, Van 16 jaren en daarboven, Vrouwelijk, en Totaal Vrouwelijk, staat: 2; lees: 7; Totaal, staat: 284; lees: 289.
- " 44, Brillenslijpers en verkoopers, Van 16 jaren en daarboven, Vrouwelijk, Totaal Vrouwelijk, en Totaal, staat: 5; lees: ".
 " " , Brood-, kleingood-, koek- en banketbakkers en slijters, Van 16 jaren en daarboven, Vrouwelijk, en Totaal Vrouwelijk, staat: 15; lees: 20; Totaal, staat: 446; lees: 451.
- " Drenthe. " IV, alinea 2, regel 2, van boven, staat: binnen de gemeente; lees: geboren binnen de gemeente.
- Algemeen overzicht. " II, Bevolking van het Rijk, regel 19 van onder, staat: 2,056,879; lees: 2,056,870.